

Oktobarska revolucija 1917.: uzroci, tijek i posljedice

Radiček, Josip Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:767854>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-25**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

JOSIP IVAN RADIČEK

**OKTOBARSKA REVOLUCIJA:
UZROCI, TIJEK I POSLJEDICE**

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

JOSIP IVAN RADIČEK

**OKTOBARSKA REVOLUCIJA:
UZROCI, TIJEK I POSLJEDICE**

Završni rad

JMBAG: 0303058076, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u suvremenu povijest

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Iva Milovan Delić

Pula, rujan 2018.



IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Josip Ivan Radiček, kandidat za prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 17. rujna 2018.

Student



IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Josip Ivan Radiček dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Oktobarska revolucija: uzroci, tijek i posljedice*, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 17. rujna 2018.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	5
1. RUSKO CARSTVO U KAOSU	6
1.1. Revolucija 1905.....	6
1.2. Ideologija, stranke i poticatelji revolucije.....	9
1.3. Prvi svjetski rat, Rusko Carstvo na koljenima	11
2. OKTOBARSKA REVOLUCIJA.....	13
2.1. Uvod u Oktobarsku revoluciju – veljačka događanja i stvaranje vlade	13
2.2. Druga i Treća privremena vlada	15
2.3. Tijek Oktobarske revolucije.....	16
3. GRAĐANSKI RAT I OSTAVŠTINA REVOLUCIJE.....	19
3.1. Rat crvenih i bijelih	19
3.2. Tekovine revolucije, rata i događanja iza kulisa.....	21
ZAKLJUČAK.....	24
LITERATURA	26
SAŽETAK	28
ABSTRACT	29

UVOD

Niz zbivanja koje ću obraditi u svojem završnom radu bit će vezani uz najvažnije procese, osobe i događaje koje su prethodili, utjecali na, i rezultirali Oktobarskom revolucijom. Isto tako dotaknut ću se problema i posljedica koji su proizašli iz tog povijesnog događaja. Prema nekim tumačenjima, Oktobarska je revolucija najutjecajniji događaj 20. stoljeća, a tome ide u prilog nestanak ruske monarhije i pad jednog od posljednjih monarhističkih sustava u Europi, novi način upravljanja državom u vidu komunizma, te velike političke i društvene posljedice za gotovu cijelu istočnu Europu koja će zbog događaja koji su se dogodili 1917. biti zaostala i patiti u socijalnom i ekonomskom smislu, sve do današnjih dana. Isto tako, razne revolucije koje su se kasnije dogodile, poput one u Kini ili Kambodži, uzimale su inspiraciju upravo iz toga događaja. Mišljenja sam da je literatura o tome događaju u velikoj mjeri ili strogo antikomunistički nastrojena i piše o brojkama i o tome koliko je komunizam usmrtio ljudi u 20. stoljeću, ili naginje prema idejama socijalizma, pa se trudi uvelike opravdati svaki neuspjeh komunizma, pokušavajući dokazati kako je revolucija umrla, ali ideali su preživjeli. Razvoju političke situacije do takvog kompleksnog i važnog događaja poput Oktobarske revolucije, doprinijela je popularnost raznih ideoloških djela, u prvom redu članaka i pamfleta koji su motivirali na tisuće i milijune ljudi da u konačnici tu teoriju sprovedu u djelo. Autori i ideolozi marksizma, komunizma i anarhizma 19. i 20. stoljeća kojima ću se ponešto baviti u ovome radu, imali su izrazito veliki doprinos samoj revoluciji i njenim posljedicama, jer su mladi revolucionari dobivali inspiraciju iz njihovih djela. Isto tako, carska obitelj Ruskog Carstva, ali i Rusko Carstvo kao jedan poseban pojam, imali su ulogu u toj kompletnoj slagalici na način da su davali povoda svojim protivnicima, naročito nezrelim diplomatskim ponašanjem za vrijeme Prvog svjetskog rata i u rješavanju kriza poput one iz Revolucije 1905.

Veliko Rusko Carstvo bilo je tijekom Prvog svjetskog rata, a i ranije, na izdisaju te je bilo pitanje kako će se situacija u tom dijelu svijeta rasplesiti. Priča o revoluciji i revolucijama u Ruskom Carstvu priča je o borbi za prava radnika, antiimperijalističkim idejama, ali i masovnim ubojstvima, atentatima, logorima i pljačkama, a priča koja se dogodila 1917. imala je popriličan broj svega navedenoga.

1. RUSKO CARSTVO U KAOSU

1.1. Revolucija 1905.

Prije same Oktobarske revolucije Rusko je Carstvo potresalo mnogo kriza od kojih je najznačajnija revolucija iz 1905. Vrlo je važno naznačiti da je Rusko Carstvo u etničkom i vjerskom smislu bilo vrlo heterogeno. Carstvo je prije revolucije 1905. bilo sastavljeno od ogromnog broja etničkih skupina te su ruske vlasti pokušavale suzbiti mogućnost opredjeljenja ostalih ne-ruskih skupina koje su činile veliki postotak stanovništva. Tatari, Turkmeni, Ukrajinci, Estonci i još preko sto drugih što jezičnih, vjerskih ili etničkih skupina tražit će u budućim previranjima svoju šansu za jačanje svojih pozicija ili čak potpuno osamostaljenje od ruske vlasti. U Carstvu se osjećao „azijatski despotizam“ gdje je vladar bio poput božanstva i gdje je prisilan rad bio normaliziran kao i nametnuta preuzimanja vlasti. Jedan od prvih ruskih marksističkih revolucionara, Georgij Plehanov, tvrdio je: „Rusija je previše europeizirana u usporedbi s Azijom i nedovoljno europeizirana u usporedbi s Europom. Povijesni hibrid koji ulazi u eru industrijalizacije pod teretom apsolutističkih vladara i društveno feudalne strukture baštinjene iz 16. stoljeća.“¹ Prije same revolucije 1905. nekoliko je činjenica išlo u prilog tom raspletu događaja. Krajem 19. stoljeća u europskom dijelu Ruskog Carstva 30 tisuća bogatih obitelji imalo je oko 76 milijuna hektara zemlje dok je 10,5 milijuna seljačkih domaćinstava imalo 82 milijuna hektara.²

Isto tako, kmetstvo u Ruskom Carstvu ukinuto je tek 1861., ali je proizvelo samo još veće probleme stvarajući novi sloj gospodarstvenika i siromašnog proletarijata. Zbog takve situacije, Rusko je Carstvo prije revolucija bilo u vrlo lošem gospodarskom stanju, jer su seljaci bili prevladavajuća većina, ali vrlo lošeg imovinskog stanja, raštrkani, izolirani i ograničenih svjetonazora, tako da ih je bilo teško povezati u „klasu“ koja bi dala neki veći otpor vlastima. Rusko Carstvo je zbog navedenog bilo vrlo ranjivo, a strani je kapital također imao vrlo jak utjecaj: primjerice, u gradu Batumiju u današnjoj Gruziji vladale su dvije velike novčarske i naftne dinastije, obitelj Nobel i Rothschild. Ove su obitelji izgradile naftovode od Bakuua do Batumija kojeg su pretvorili u grad užitaka za svoje potrebe, a Kaspijska

¹ Neil Faulkner, *Povijest Oktobarske revolucije*, Zaprešić, 2017., 14.

² Isto, 39.

naftna tvrtka zapošljavala je više od 16 tisuća radnika.³ Radnici na tim naftnim poljima živjeli su u bijednim uvjetima, a prvi put će na to upozoravati 1904. i 1905. Aleksej Badajev (potpredsjednik Petrograda i budući član CK Komunističke partije) koji je izabran u Dumi kao prvi predstavnik boljševika.⁴ Cijelom problemu seljaštva, radničkih prava i tenzija između etničkih skupina ulje na vatru dodat će i osamnaestomjesečni sukob s Japanom u takmičenju za Mandžuriju, korejski poluotok i utjecaj u Žutom moru. Ovdje će Rusko Carstvo podcijeniti snagu Japana i njegove mornarice, a nesposobnost Nikole II i njegove administracije u njihovom arhaičnom sustavu opet će doći do izražaja.

Želja Ruskog Carstva da ostane velika sila koštala ga je poraza kod Port Arthura u današnjoj Kini gdje je Japan osvojio tu važnu luku. To je bila stvar koja je najmanje trebala Nikoli II i taj je poraz još više razočarao već nezadovoljan puk. Zbog toga je odlučio poslati Baltičku flotu na izuzetno dugo putovanje ne bi li osvijetlio obraz Carstva – bitka kod Tsushime bila je još jedna katastrofa za Rusko Carstvo i Baltička je flota doživjela težak poraz.⁵ Ovaj događaj potaknuo je i pobunu mornara oklopnjače *Potemkin* u Sevastopolju 1905.⁶ Za to vrijeme u Petrogradu se događaju okupljanja i protesti od oko 200 tisuća ljudi pred Zimskim dvorcem pod vodstvom svećenika Gapona što rezultira pokoljem.⁷ Kozački odredi i vojska počeli su otvarati vatru i ubijati prosvjednike. Nikola II je vrlo nesposobno pokušavao riješiti problem; odlučio je u SAD-u pod pokroviteljstvom američkog predsjednika Theodora Roosevelta potpisati mir s Japanom, a rođaku vojvodi Nikoli ponudio je mjesto vojnog diktatora, što je ovaj odbio.⁸ Bez nekih boljih opcija po njega samoga, na savjet grofa Sergeja Wittea objavio je manifest o sazivanju Dume za predstavnike svih klasa. Isto tako, odobren je i novi ustav i izbori za parlament. Takav je rasplet situacije naravno ponudio bolje opcije strujama lijeve provenijencije ili se makar tako činilo. Tih godina odnosno 1905. i 1906. u Ruskom je Carstvu bilo krvoprolića i sukoba što je nagoviještalo buduće opasnosti. Podatak da je između veljače 1905. i svibnja 1906. poginulo 136 državnih dužnosnika te da su 72 ranjena govori o razmjerima nasilja i brutalnosti raznih struja i političkih skupina koje su djelovale na terenu poput

³ Simon Sebag Montefiore, *Mladi Staljin*, Zagreb, 2010., 119.

⁴ Faulkner, 52.

⁵ „Battle of Tsushima“, *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Tsushima>, 14.8.2018.

⁶ Livia Kardum, *Suton stare Europe*, Zagreb, 2009., 296.

⁷ John Simkin, „Father Georgi Gapon“ <http://spartacus-educational.com/RUSgapon.htm>, 12.8.2018.

⁸ Montefiore, 170-174.

boljševičke partije, dašnaka (armenske revolucionarne federacije), menjševika, ali i onih koji su vidjeli nestabilnu situaciju za razrješavanje starih međuetničkih razmirica.⁹

Kavkaz je tada doslovno podivljao te je smrtno stradalo preko 2 tisuće ljudi u sukobima između Azera i Armenaca, dok istovremeno po cijeloj državi sve više raste broj antisemitskih pogroma.¹⁰ Ukrajina je 1905. zahvaćena velikim pogromima Židova od strane pro-carističkih snaga, te je tako samo u Odesi ubijeno oko osamsto Židova, a u jesen 1905. u cijeloj je državi izvršeno oko sedamsto pogroma.¹¹ Tada se činilo da nema revolucionara ili nekog protivnika vlasti koji nije baratao oružjem ili eksplozivnim napravama, no zašto ako je sada narod u Dumi napokon dobio predstavničko tijelo?

Naravno, odgovor je vrlo složen, ali jedan od ključeva problema bio je taj da su glavni proponenti toga nasilja – boljševici i anarhisti – bili nezadovoljni raspletom situacije s Dumom i oslabljenim carizmom. Oni su zagovarali potpuno ukidanje monarhije. Isto tako, Duma kao takva zapravo nije imala nikakav utjecaj u pravoj političkoj utakmici. Bit će sazivana nekoliko puta i raspuštena pod palicom Petra Stolipina koji je nakon trećeg ukidanja Dume krenuo s klasičnom politikom rusifikacije, učvršćivanja monarhije i omogućavanja magnatima da se i dalje razmahuju koliko god mogu. Samo postojanje Dume za lijeve struje u državi, a pogotovo boljševike, bilo je nedopustivo zbog radikalnog pogleda na zauzimanje političke moći i ukidanje svih institucija iz bivšeg sustava, te gradnje novih koji će biti potpuno drukčiji i u suprotnosti od onih „starih“. Iako je teorija kojom su se boljševici vodili bila da je najvažnije u tom trenutku srušiti carizam, godine 1905. predviđa se suradnja klasa kao najvažniji prvi korak na tom putu, a ne konkretna politička institucija (ona mora doći tek kasnije).¹² Kaos koji je proizašao iz tih godina samo će se nastaviti, a svaki pokušaj vlasti da ojača svoju poziciju moći, dobivat će sve više i više otpora. Iako je većina važnijih revolucionara prisiljena na egzil, dobar dio i dalje je bio unutar zemlje.

⁹ Isto, 167.

¹⁰ Isto, 160.

¹¹ Geert Mak, *U Europi, Putovanje kroz dvadeseto stoljeće*, Zagreb, 2010., 191.

¹² Lav Trocki, *Permanentna revolucija*, Rijeka, 1972., 63.

1.2. Ideologija, stranke i poticatelji revolucije

Kako bi uopće bilo moguće razumjeti povode, želje i djelovanje boljševika, menjševika, anarhista i općenito marksista, potrebno je vidjeti koji su to bili autori i djela koji su njima davali inspiraciju i želju za političkim djelovanjem i promjenama. Mnogi autori, filozofi i revolucionari 19. stoljeća stvarali su djela koja, kada ih danas čitamo, možemo utvrditi da su revolucionari i aktivisti 20. stoljeća temeljili svoja djelovanja upravo njima inspirirani.

Naravno, najvažniji su Karl Marx i Friedrich Engels, utjecajni njemački filozofi iz 19. stoljeća koji su sa svojim najpoznatijim djelima *Kapital* i *Komunistički manifest* dali prve temelje onoga što danas poznajemo pod pojmom socijalizma. Izravno ili posredno stvorili su nešto što poznajemo pod pojmom klasičnog marksizma a što je alat za ustanovljavanje tranzicije između kapitalizma i komunizma zvane socijalizam. Problem je jedino što su ta dva autora samo teoretizirali i nisu budućim provoditeljima ideja išta rekli o načinu njihova provođenja na dnevnoj, taktičkoj, operativnoj i strateškoj razini. Ustvari marksisti su na zapadu bili puno bliži pravoj ideji marksizma za razliku od njihovih „drugova“ na istoku. Zapadnjački marksizam odbijao je upotrebu sile u zauzimanju vlasti dok je Lenjinova partija osvojila vlast, kao što ćemo vidjeti, na vrlo brutalan način. Engels je smatrao da bi kroz demokratske procese i na miran način u buržujskom društvu socijalizam trebao postati sustav vladanja.¹³ Demokratska i kapitalistička država ustvari bi trebala stvoriti uvjete i državnu infrastrukturu koja bi omogućila tranziciju do socijalizma.

Da se u većini slučajeva primjenjivala samo ideologija koju su zastupali Marx i Engels vjerojatno ne bi došlo do tolikoga krvoprolića, ali i mnogi drugi autori utjecali su na buduće djelovanje revolucionara, poglavito boljševika u Rusiji. Sergej Nečajev, inspiracija anarhista, imao je stavove koji su bili radikalni u svakom smislu te riječi. On je u svom dokumentu *Katekizam revolucionara* zapisao ove riječi: „Revolucionar je čovjek proklet. U dubini tog bića on je ne samo na riječima, već i na djelima strgao svaku vezu sa građanskim poretkom, sa čitavim civiliziranim svijetom i svim zakonima, pravilima ponašanja, sve prihvaćenim normama i moralom ovog svijeta. Taj je svijet za njega nemilosrdni neprijatelj, a ako i dalje živi u njemu, to je samo zato

¹³ Vadim M. Mezhuev, „The Russian Revolution in the Contemporary Context“, *Russian studies in Philosophy*, vol. 55, 3 - 4, 2017, 233.

da bi ga uništio.¹⁴ Također djelo *Što da se radi* Nikolaja Černiševskog, revolucionara iz 19. stoljeća bilo je vrlo jako u boljševičkim krugovima, gdje su se mnogi poistovjećivali s likom Rahmetova, revolucionara – heroja, prvaka naroda.¹⁵ Članovi zloglasne Narodne volje koji su 1881. likvidirali ruskoga cara Aleksandra II. otvoreno su podržavali ideje Nečajeva i Bakunina u svojim filozofskim razmišljanjima, a njihov *modus operandi* temeljio se na čistom terorizmu.¹⁶ Dakle, iz revolucionarne perspektive sve je opravdano, a ateistički pristup životu u potpunosti se oslobađa. Taj anarhistički moment koji zagovara uspostavu komunizma odmah nakon rušenja kapitalizma bit će usađen budućim boljševičkim liderima. Problem s revolucijama koje su počele potresati Rusko Carstvo tih godina nisu bile lako predvidive iz perspektive tadašnjih vladara Ruskog Carstva koji su zapeli u 17. stoljeću. Car i njegova administracija nisu pravilno prosuđivali sigurnosne ugroze te nisu poduzimali pravovremene mjere i radnje kako bi se suprotstavili nadolazećoj opasnosti. Marx je vjerovao da ako se revolucija i dogodi u Rusiji, u konačnici će je ipak sprovesti seljaštvo, a ne proletarijat koji zapravo nije ni postojao – ali da će u svakom slučaju jakobinska diktatura iz 1793. biti ništa naspram krvoproliću koje će zadesiti Rusiju.¹⁷

Važno je istaknuti da je glavna sila koja je pokretala svaki revolucionarni napor bila Ruska socijaldemokratska radnička stranka. Stranka se raskolila na partijskom kongresu u Pragu, a raskol je nastao zbog različitog viđenja načina na koji bi se revolucija trebala provesti. Menjševici ili desnije krilo vjerovalo je kako će liberalna buržoazija – u Rusiji Stranka kadeta – biti na čelu borbe protiv carizma, a da socijaldemokrati moraju ostati u opoziciji i podržavati postupni prijelaz na socijalizam. Boljševici s druge strane smatraju da je ruska buržoazija mala i previše ovisna o stranom kapitalu tako da revoluciju mora izvesti proletarijat i uspostaviti „diktaturu proletarijata“.¹⁸ Ljudi poput Lava Trockog, revolucionara židovskog porijekla smatrali su da revolucija niti ne može uspjeti ako se lokalizira, već da ju treba izvoziti i dovesti do permanentne svjetske revolucije. Veliki uzor za boljševike bila je Socijaldemokratska partija Njemačke, najveća radnička organizacija na svijetu i dominantni faktor u Drugoj internacionali. Djelo Karla Kautskog *Erfurtski program*

¹⁴ Sergej Nečajev, „Katekizam revolucionara“, <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/sergej-necajev-katehizam-revolucionara>, 2012., 18.8.2018.

¹⁵ Faulkner, 35.

¹⁶ Montefiore, 112.

¹⁷ Mezhev, 229.

¹⁸ Ralph Miliband, „Lenjinova država i revolucija“, *Politička misao: Časopis za politologiju*, Vol.7., No.2., lipanj 1970., 280-281.

Lenjin će prevesti na ruski i krijumčariti u Rusiju iz ilegale s mnogim ostalim zabranjenim novinama i spisima za širenje propagande. Revolucionarna ilegala kroz krijumčarenje novina i drugih zabranjenih spisa daje potporu boljševicima jer smatra da menjševički ekonomizam ne dopušta proletarijatu političku borbu nego samo onu ekonomsku.¹⁹ Menjševici su ti koji daju potporu u Dumi liberalima i protive se ilegalnim mrežama. Menjševički umjereniji pristup davat će im prednost u većini sukoba s boljševicima koji su tada i dalje marginalna skupina sa svojim radikalnim stavovima, ali s vrlo jakim utemeljenjem i potporom kod dijela naroda.

1.3. Prvi svjetski rat, Rusko Carstvo na koljenima

Rusko Carstvo nakon ubojstva Franza Ferdinanda u Sarajevu, organiziranog od strane terorističke organizacije Crna ruka, staje uz svoje dugoročne saveznike Srbiju i objavljuje rat Austro-Ugarskom Carstvu, još jednom umirućem carstvu u središtu Europe. Oba carstva sa svojim arhaičnim načinima vođenja države, iako na suprotnim stranama, bit će na neki način najveće žrtve Velikoga rata. Bojište koje će se otvoriti na istoku Europe odnijet će milijune žrtava, a surovi uvjeti dovest će do neizmernih posljedica za obje strane. Wilhelmova Njemačka i Austro-Ugarska Franje Josipa bit će stavljene na veliki test na bojištima Galicije, istočne Pruske i Baltika. Rusko Carstvo je kao član Antante bilo i osuđeno na ovakav rasplet, a Nikola II. opet će se pokazati kao izuzetno nesposoban vođa. Nikola II, ali i carska obitelj bili su pod zamjetnim utjecajem Grigorija Rasputina, vrača i pravoslavnog lunatika koji će ustvari biti neformalni vladar države svojim savjetima utječući na cara i obitelj. Za Rusko Carstvo rat je bio štetan u svakom mogućem smislu (ruska ekonomija bila je u laganom rastu prije početka rata). Zemlja s tolikim prirodnim bogatstvima i usprkos lošem vođenju prije 1914. bila je peta država u svijetu po industrijskoj proizvodnji.²⁰ Ruska povezanost s Antantom, a pogotovo Francuskom imala je smisla budući da je 80% ruskog kapitala bilo u stranom vlasništvu s velikim udjelom francuskih biznismena.²¹ Povezanost njemačkih i ruskih revolucionarnih snaga i dalje će biti na solidnim temeljima, iako je Njemački SPD glasao za ratne kredite jer im je prijetila

¹⁹ Faulkner, 72.

²⁰ Isto, 21.

²¹ Isto, 102-103.

zabrana stranke i uvođenje vojne diktature.²² Rat je nakratko zatro revolucionarni žar koji je taman počeo buktati, i svi su se fokusirali na rat i pobjedu nad Njemačkom i Austro-Ugarskom. Nakon velikih bitaka kod Tannenberga i Mazurijskih jezera 1914. protiv Njemačke, Rusko je Carstvo izgubilo preko 250 tisuća ljudi, a do polovice 1915. njemačke snage zauzet će većinu Baltika.²³

Rusko je Carstvo također stalno bilo pod opasnošću uvođenja vojne diktature. Godine 1915. osnovan je Narodni blok koji je imao ovlasti nadgledanja ministarstava, a na čelu su im bili konstitucionalni demokrati i progresisti; Duma je opet zasjedala a Narodni blok imao je dvije trećine mjesta.²⁴ U državi je sve više štrajkova, milijuni radnika kreću u štrajkove i do 1915. već se nagomilalo preko tisuću većih ili manjih štrajkova. Rat je otvorio prilike za kapitaliste da sve više eksploatiraju radništvo i to se i odrazilo putem velikih nestašica hrane i sve većim pobunama. Kako bi se situacija malo primirila, pojavile su se glasine o separatnom miru s Njemačkom. Ono što nije išlo u prilog vladajućima bio je pokušaj ponovnog ukidanja Dume, pogotovo od strane predsjednika vlade Sturmera i Trepova. Međutim, odluka je pala na puno elegantnije, ali kratkoročno rješenje za smirivanje revolucionarnih težnji. Vladimir Puriškevič i Feliks Jusupov, ljudi s političke desnice, organizirali su ubojstvo Rasputina, za kojega se između ostalih skandala sumnjalo da čak zapovijeda caru kako da raspoređuje postrojbe. Nakon ubojstva Rasputina, Aleksander Protopopov postat će najutjecajniji čovjek u državi, a stvari se i dalje odvijaju po starom. Represije, deportacije i cenzura svakodnevnica su života, a iznimno mnogo vojnika i dalje se šalje u klaonicu istočnog bojišta, pa je i veliki knez Aleksandar Mihajlovič upozoravao cara da se mora stvoriti vlada koja ima potporu u narodu.²⁵ Pritisak sa svih strana sve se više steže oko cara, a vremena za značajnije djelovanje i neke važnije poteze sve je manje. Do kraja 1915. više od 3,8 milijuna ruskih vojnika izbačeno je iz ratnog stroja i to bez ikakvih rezultata na samom bojištu.²⁶ Takav rasplet situacije dovodi Rusko Carstvo do propasti koja će implodirati 1917.

²² Isto, 106-107.

²³ Jonathan Smele, „War and revolution in Russia 1914 – 1921“, http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwone/eastern_front_01.shtml, 2011., 1.9.2018.

²⁴ Kardum, 299-301.

²⁵ Isto, 304-305.

²⁶ Isto, 293.

2. OKTOBARSKA REVOLUCIJA

2.1. Uvod u Oktobarsku revoluciju – veljačka događanja i stvaranje vlade

Kako ruska vojska propada na istočnom bojištu, kako glad raste eksponencijalno, tako i frustriranost narodnih masa dolazi do sve većeg izražaja. Sve počinje na petrogradskim ulicama i to ne koordiniranim akcijama boljševika ili ostalih stranaka, već vođeno glađu – ponestalo je hrane i ljudi su morali početi pljačkati.²⁷ Događaji koji počinju kao štrajkovi 23. veljače uzimaju se u historiografiji kao početak revolucije iako niti vlast ni boljševici nisu to smatrali važnijim od ostalih štrajkova. Ljudi su vikali „kruha“, a grad je već bio spreman za nered s tri linije obrane od takvih prosvjeda. Policija, Kozaci, pa i vojska, bili su ti koji su trebali biti spremni za odgovoriti na bilo kakav pokušaj ugrožavanja reda u gradu. Sljedećih dana prosvjedi postaju sve intenzivniji i general Sergej Habalov, zadužen za sigurnost prijestolnice, poziva pojačanja.²⁸ Vojska je u velikoj nedoumici, jer mora biti sigurna da ako se prikloni proletarijatu, on mora izaći kao pobjednik u cijelom tom sukobu. Vojnici ipak pokazuju solidarnost, a poznata pavlovska pukovnija izvodi prvu pobunu protiv carističkih snaga. Problem vojske sada dolazi do izražaja. Mladići su se u vojsci susreli s novom vojnom hijerarhijskom logikom koja nije bila jasna širim društvenim masama, a to je da su i neiskusni časnici došli na položaj zbog manjka kadrova, a obični su pješaci dobili odore, i njih čini masa ljudi iz različitih klasnih skupina s različitim načinima razmišljanja.²⁹ To je i jedan od razloga zašto će vojska biti na meti boljševičke propagande.

Vojska želi suradnju s Dumom, vojska je na „istoj strani“ kao i Duma, a boljševici vide u vojsci odličan kadar boljševičkih revolucionara. Vladavina Nikole II. i upravljanje bojištem potakla je vojni vrh da se okrene Dumi te je vojska svakako bila za carevu abdikaciju. General Habalov sada šalje vapaje caru da su mu hitno potrebna pojačanja i da je situacija jako ozbiljna po sudbinu Petrograda, ali i carstva te da ni njegova najodanija garda ne pomaže u smirivanju situacije.³⁰ Car pod takvim pritiskom popušta i veljačka je revolucija uspješna u svojoj prvotnoj zadaći. Stvara se

²⁷ Darko Dukovski, *Ozrcaljena povijest*, Knjižara Ljevak, Zagreb, 2012., 313.

²⁸ Faulkner, 125-127.

²⁹ V. L. Stepanov, „The Russian Army in 1917: The Officer Corps and High Command Face Revolution“, *Russian Studies in History*, Vol. 56, No. 3, 2017., 142-143.

³⁰ Faulkner, 132-138.

Prva privremena vlada ili privremeni komitet sa strankom kadeta ili konstitucionalnih demokrata na čelu. Kao predsjednik vlade postavljen je knez Lvov.³¹ Sovjeti, radnička vijeća, uspjeli su i u uspostavi snažne kontrole nad tiskarama, poštom i željeznicama, pa su imali snažan utjecaj bez obzira na snagu kadeta u vladi.³²

Revolucionarne snage još ne žele vlast, te ih je i dalje strah ponavljanja Pariške komune, iako su preko petrogradskog sovjeta lako mogle uzeti vlast. Postojalo je i kompromisno rješenje za državno uređenje, da se Nikolu II. zamjeni njegovim bratom Mihajlom, ali to je propalo zbog Mihajlovog odbijanja toga prijedloga. Pavel Miljukov koji je bio član progresivnog bloka postao je ministar vanjskih poslova i sada se, uz takvo vodstvo Ruskog Carstva, Antanta ponadala boljem angažmanu savezničke države u ratu.³³ Zapravo ta vlada postaje pijunska, pritom mislim da se počinju provoditi one reforme koje većinski zahtjeva Antanta. Fincima se obećava autonomija u sklopu carstva i prestaje se s rusifikacijom društva. Sile Antante, ali i sovjeti sada počinju sve jače pritiskati Rusko Carstvo. Ministar rata Gučkov i ministar vanjskih poslova Miljukov svjesni su da je Rusko Carstvo u teškoj situaciji jer je ovisno o Antanti zbog bankovnih zajmova, a da sovjeti imaju veliko uporište u proletarijatu.³⁴ Gučkov je priznao: „Privremena vlada nema stvarnu moć i njeni nalozi se provode samo u onoj mjeri u kojoj joj to dopušta sovjet“.³⁵ Dodatni udarac na legitimitet vlasti biti će i naredba br.1 Vladimira Lenjina koja će potkopati časnički autoritet, jer dopušta vojnim jedinicama da izabiru demokratske komitete, a istovremeno se zabranjuje časničko kažnjavanje.

Vraćanje iz egzila Lava Kamenjeva i Josifa Visarionoviča Staljina u travnju 1917. ojačat će korpus boljševičkih političara, pogotovo nakon njihovog preuzimanja partijskih novina *Pravda*.³⁶ Za partiju je bilo važno da se vrati i Lenjin koji je još bio u Švicarskoj. Za njemačke generale bilo je važno zatvoriti istočni front te Ludendorff i Hindenburg podržavaju dolazak Lenjina u Rusko Carstvo, jer smatraju da će ondje srušiti stari poredak. Lenjin odmah po povratku počinje uzdrnavati poredak u Ruskom Carstvu; prvo je odbio dati potporu vladi, a zatim je i objavio *Travanjske teze* u listu *Pravda* gdje je osudio revolucionarni defencizam, tj. nastavak ruskog

³¹ Kardum, 306-308.

³² Darko Dukovski i Vedran Dukovski, *Vojna Povijest od Napoleona do suvremenih vojnih sustava*, Istarski Ogranak DHK, Pula, 2014., 554.

³³ Kardum, 308.

³⁴ Faulkner, 148-149.

³⁵ Isto, 149.

³⁶ Isto, 154-159.

sudjelovanja u ratu zbog obrane i izolacije same ruske revolucije, zbog toga što je bio pobornik svjetske revolucije koju je promovirao Lav Trocki. Naposljetku, nezadovoljstvo Privremenom vladom sve više raste, a kulminirat će pobjedom Lenjinove lijeve frakcije na kongresu partije krajem travnja 1917. godine te pobunama i demonstracijama u mornaričkoj bazi u Kronštat.³⁷ Te će demonstracije biti ugušene u krvi. Sada je opet Centralni komitet pod optužnicama od strane vlasti i situacija se sve više zaoštrava.

2.2. Druga i Treća privremena vlada

Druga privremena vlada stvorit će se nakon neuspjeha od strane ponajviše Miljukova i Gučkova. Aleksandar Kerenski, iz stranke esera, bit će imenovan ministrom rata, ali samu vladu većinom će voditi kadeti i menjševici, tzv. reformisti.³⁸ Eseri su imali solidnu podršku kod vojske, a Kerenski je pomogao u tome, jer je bio dobar govornik i često je obilazio postrojbe. Ono što svakako treba naglasiti je i snaga petrogradskog sovjeta koji je praktički u rukama boljševika i tvori određenu strukturu para vlasti unutar države te pritom također ima većinu u tvorničkim komitetima što mu je davalo snažno uporište za buduće ustanke. Problem koji se stvara za Antantu tih mjeseci je pitanje s kim zapravo pregovarati, pregovarati li uopće, i na koga se osloniti u toj ruskoj kavgi. Vlada je s figom u džepu za nastavak rata, dok su boljševici apsolutno protiv. Sveruski izvršni komitet u tom će zbunjujućem trenutku biti pod pritiskom da sam preuzme vlast nakon neočekivanih prosvjeda. Taj prosvjed odnijet će oko 4 stotine žrtava, a bit će poznat pod nazivom „srpanjski pokret“.³⁹ Naravno, vodstvo boljševika strahuje da Petrograd ne ode previše u revoluciju pa istovremeno pokušava primiriti situaciju. Onaj koji dodatno usložnjava stvar je Kerenski, pravi imperijalist koji želi nastaviti rat, a Lenjin mu smeta.⁴⁰ Zato je odlučio optužiti Lenjina da je surađivao s Njemačkom i da je zagovarao separatan mir. Vlada je opet u teškoj situaciji i zato Kerenski formira novu vladu ili rekonstrukciju druge vlade poznati kao Treća privremena vlada.⁴¹ Lenjin je sada sve više na udaru medija, a vlada započinje otvoreni rat s njim. Ono što

³⁷ Robert Service, *Povijest Suvremene Rusije*, Sandorf, Zagreb, 2014., 85.

³⁸ Isto, 2017, 161-163.

³⁹ Dukovski, 316-317.

⁴⁰ Kardum, 313-314.

⁴¹ Faulkner, 171-174.

historiografija poznaje pod nazivom „srpanjski događaji“ situacija je oko Lenjina gdje su se počele širiti priče o tome kako su njegovu stranku financirali njemački kapitalisti.

Kerenskijev pokušaj da dovede partiju u ponovnu ilegalu bio je uspješan. Uspio je i u tome da članovi partije odustanu od nje, te su mnogi uhićeni, a novine su zabranjivane. Iz tog je razloga Kerenski uživao potporu i kod menjševika i kod esera čija snaga je ležala u sovjetima izvan prijestolnice.⁴² Oni su Kerenskijeve poteze prema boljševicima vidjeli kao svoj probitak u političkoj utakmici. Boljševici su sada morali još više tražiti podršku u onom korpusu naroda koji im je mogao donijeti prevagu – seljacima. Novi slogan: „Vlada radnika i najsiromašnijih seljaka“ mudro je skovana i Lenjin je znao koji je potez bio pravi u takvom trenutku. Ono što je išlo u prilog unutarnjim borbama u sovjetskoj Rusiji je i određeno zatišje na bojištu, ali budući da je u tom trenutku Antanta pritislula vladu, Kerenski započinje novu rusku ofenzivu kojom je zapovijedao general Brusilov.⁴³ Neuspjeh „ofenzive Kerenski“ očituje se u njemačkom zauzimanju Rige i probojima na Galiciji. Udar na vladu sada stiže s desnice od strane generala Kornilova koji će pokušati napraviti *coup d'etat*, ali loša organizacija i pomoć sovjeta neutralizirali su tu opasnost. Sovjeti su bili spremni na neki način pomoći Kerenskom, jer bi vojna diktatura Kornilova samo unazadila napredak koji su dugo gradili. Kerenski je u sve težoj situaciji, a Verhovski, ministar rata, počeo je zagovarati separatan mir, jer je revolucija bila na vratima. Boljševici su to iskoristili i promidžbom uništili Verhovskog, te proglasili reakcionarnim elementom u državi. Verhovski je primoran dati ostavku, a na Kerenskoga je sada pao najveći teret vlade i glavnih ministarstava.

2.3. Tijek Oktobarske revolucije

Miroljubivu revoluciju, ako je takva ikada bila moguća, postala je nemoguća u situaciji u kakvoj se nalazilo Rusko Carstvo. Došao je trenutak da nasilje preuzme revoluciju i kao što je povijest pokazala, dovest će do još gore situacije za Rusko Carstvo od one u kojoj se zemlja nalazila. Da bi se izvela tako učinkovita revolucija bila je potrebna vojska i dobro vodstvo.

⁴² David Mandel, „On the October Revolution: Its Necessity and Meaning“, *Revolutionary Centennial, Against the Current*, 2018., 23.

⁴³ Kardum, 315-318.

Izvršni komitet je izabrao Vojni revolucionarni komitet kao vrhovno zapovjedništvo revolucije, dok će Crvena garda biti glavna borbena snaga i vojska revolucije.⁴⁴ Lav Trocki zapovijedat će Crvenom gardom – čovjek velikih govorničkih i liderskih sposobnosti bit će idealan za taj posao. Htio je da Sveruski kongres sovjeta potpuno preuzme vlast, pogotovo nakon što su sovjeti diljem Ruskog Carstva postali boljševički. Suprotno od Trockog, Centralni komitet sa Zinojevim i Kamenjevim protivan je revoluciji u tom trenutku. Ipak, komesari će preuzeti vlast u sovjetima te će kao smjenom straže svi prijeći na stranu Trockog. Prije nego krene konačni obračun s vladom Kerenskog važno je napomenuti kakva je situacija bila s carskom obitelji. Kerenski je odlučio cara i njegovu obitelj još u proljeće 1917. prebaciti iz Aleksandrove palače pored Petrograda u Tobolsk na istok Ruskog Carstva u Sibir zbog veće sigurnosti.⁴⁵ Kerenski je u listopadu (ustvari revolucija se dogodila u studenom, a po julijanskom kalendaru je u listopadu) bio stisnut sa svih strana i Zimski dvorac u Petrogradu je postala zadnja linija obrane; Crvena garda samo je simbolično trebala osvojiti taj dvorac da i službeno preuzme vlast. Mali broj junkera, Kozaka i ženskog bataljuna branili su dvorac, ali su svi izginuli, a članove vlade uhitili su boljševici. Problem je jedino bila ustavotvorna skupština koja je raspisala još prije revolucije izbore na kojima su boljševici izgubili, a socijalistički revolucionari pobijedili s oko 40% glasova.

Nova politika diktature proletarijata bila bi prijelazna faza iz kapitalističkog sustava, koja je bila potrebna da bi došlo do one konačne faze, to jest komunizma.⁴⁶ Boljševike je mučilo to što je velika većina socijalista u zemlji bila protiv takvoga prijedloga kojeg je iznio Lenjin. On je to iznio prvi puta u svojoj knjizi *Država i revolucija* u kojoj argumentira da je upravo takav model najbolje u tom trenutku. Uspio je navesti Vojno-revolucionarni komitet da zauzme vlast prije Kongresa i tako natjerati ostale zastupnike da napuste skupštinu. Lenjin je zatim ukinuo skupštinu i uveo diktaturu proletarijata te ukinuo funkcije ministara umjesto kojih su djelovali narodni komesari. Sada je bilo važno utvrditi vlast. Kongres je imenovao novu vladu ili Sovjet narodnih komesara, Sovnarkom.⁴⁷ Iznesheni su razni dekreti, s temeljnim

⁴⁴ Edward Hallet Carr, *Ruska Revolucija: Od Lenjina do Staljina 1917-1929*, Globus, Zagreb, 1984., 24-26.

⁴⁵ Simon Sebag Montefiore, „Good Night, Sweet Romanov“, T&C 16.3, *Case History*, 2016., 165.

⁴⁶ Robert Service, *Povijest Suvremene Rusije*, Sandorf, Zagreb, 2014., 98.-99.

⁴⁷ Orlando Figes, „From Tsar to U.S.S.R.: Russia's Chaotic Year of Revolution“, *National Geographic*, <https://www.nationalgeographic.com/archaeology-and-history/magazine/2017/09-10/russian-revolution-history-lenin/>, 6.9.2018.

marksističkim shvaćanjem ekonomije. Dva dekreta iznio je Lenjin, a oba su prihvaćena.⁴⁸ *Dekret o miru* poziva sve zaraćene strane u ratu da se pokrenu pregovori o završetku rata, a *Dekret o zemlji* se temeljio na oduzimanju zemlje bogatim seljacima i ravnomjernoj preraspodjeli zemlje među svim seljacima, a sveo se na pljačku i progon kulaka.⁴⁹ Između ostalih tu su bili ukidanje privatnog vlasništva, dekret o radničkoj kontroli te nešto kasnije i kolektivizacija sela koja će imati katastrofalne posljedice. Važna deklaracija je također bila i *Deklaracija o pravima ruskih naroda*, koja je donesena uz pomoć Josifa Staljina, a koja je potvrdila ukidanje određenih etničkih povlastica i pravo odcjepljenja ili autonomije za razne narode.⁵⁰

Iako se činilo kako će se stvari poboljšati, realnost nakon revolucije bile su nove nestašice i glad, a Trocki i Lenjin smatrali su da revolucija mora postati svjetska inače će propasti ako sovjetska Rusija ostane izolirana.⁵¹ Trocki je imao jake revolucionarne principe, a mogućnost sklapanja mira s Njemačkom, po njegovom mišljenju imperijalnom silom, bila je nedopustiva, ali će naposljetku ipak morati pristati na kompromis. Iako su mnoge europske države smatrale da će se novi sustav u sovjetskoj Rusiji brzo raspasti, to se nije dogodilo. Štoviše, mnogo je revolucija zahvatilo Europu, od kojih je najpoznatija ona u Njemačkoj koja kao i ostale neslavno propada. Zapravo razdoblje od 1917. – 1921. bilo je razdoblje najintenzivnijih revolucionarnih događanja u Europi. Dok je u sovjetskoj Rusiji stanje bilo kaotično zbog toga što je sve veći manjak hrane, a i nije bilo sigurno koliko će centralnu vlast priznavati ostali sovjeti širom države, situacija na bojištu se počinje mijenjati i sve umornija ruska vojska počinje se predavati na većini istočnog fronta. Vojnici se počinju nalaziti na ničijoj zemlji, a Lenjinove poruke su se prenosile kod protivničkih vojnika, pogotovo austro-ugarskih. Njemačka vojska s druge strane daje ultimatum Rusiji, te je naposljetku potpisan mir u Brest-Litovsku u ožujku 1918.⁵² Rusija gubi ogromne teritorije, ljudstvo i resurse, a navedeno dovodi do kontrarevolucije na čelu s bijelom gardom – vojskom sastavljenom većinom od veterana iz Prvog svjetskog rata pod zapovjedništvom carskih generala, koje je podržavala i Antanta.

⁴⁸ Carr, 25.

⁴⁹ Service, 116-117.

⁵⁰ Isto, 101.

⁵¹ Carr, 28-29.

⁵² Dukovski, 320.

3. GRAĐANSKI RAT I OSTAVŠTINA REVOLUCIJE

3.1. Rat crvenih i bijelih

Prvi svjetski rat i Oktobarska revolucija u Rusiji stvorili su teren za još jedan sukob raznih frakcija s brojem žrtava koji će biti veći od svih do sada. Razvijanje novog rata promatraju i ostale sile te im taj novi sukob postaje još veća enigma od onog revolucionarnog. Problem je bila loša informiranost i veliki strah, ponajviše od širenja revolucije i štrajkova na njihova područja, poglavito Veliku Britaniju i Francusku. Problem Antante također je i veliki broj vojnika koji je ostao praktički zarobljen u sovjetskoj Rusiji nakon potpisivanja mira u Brest-Litovsku. Jedini način komunikacije Antante i sovjetske Rusije bilo je preko Stockholma, ali svejedno predstavnici Antante u velikoj su dilemi kakav potez sada povući.⁵³ Kako su boljševici *de facto* došli do vlasti silom, kontrarevolucija se počinje širiti velikom brzinom. Boljševici su većinom držali središte države, a Petrograd i Moskva također su bili pod njihovom kontrolom. Prostor središta države okružen je snagama bijelih. Zbog takvog rasporeda snaga stvaraju se četiri fronte. Prva fronta je bila u Sibiru na istoku s generalom Kolčakom kao važnim zapovjednikom vojske bijelih.⁵⁴ Zatim vojska pod zapovjedništvom Wrangela u Ukrajini, Donjeckom bazenu i području Kavkaza. Na zapadu Nikolaj Judenič pokušavao je na području Baltika pritisnuti snage crvenih. Isto tako ekspedicijske snage saveznika kreću iz Murmanska i Arhangelska. Sile Antante jednostavno strahuju od komunizma i žele ga ugušiti na njegovu izvorištu.

Iako sa slabo organiziranim i usklađenim snagama, do kraja 1918. u Rusiji će biti oko sto osamdeset tisuća stranih vojnika. Lenjin je već odlučio prebaciti prijestolnicu iz Petrograda u Moskvu, a blizu Moskve premjestit će i kraljevsku obitelj iz Tobolska.⁵⁵ Kasnije bivaju prebačeni vlakom do Ekaterinburga. Iako premješteni u određenu vrstu improviziranog zatvora, Romanovi su pokušavali živjeti normalnim životom. Kada je Bijela garda počela pritiskati s istoka na Ekaterinburg. Tada je Lenjin odlučio napraviti potez koji se ostati zapamćen u povijesti zbog brutalnosti i na neki način na metaforičan način pokazati što čeka zemlju pod komunističkim terorom.

⁵³ Margareth MacMillan, *Mirotvorci, šest mjeseci koji su promijenili svijet*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2008., 97-100.

⁵⁴ Dukovski, 320 -321.

⁵⁵ Montefiore, „Good Night, Sweet Romanov“, 165-166.

Romanovi su bili skupljeni u podrumu na jednom mjestu i streljani od strane streljačkog voda Yakova Yurkovskya. Na kraju tijela su im pokopana na različitim mjestima da zbune moguće istražitelje. Za to vrijeme rat bjesni, a loša povezanost i infrastruktura (poglavito se to odnosi na tračnice za vlakove i ceste) i dalje su sprječavale Crvenu gardu da pobjedi u ratu, ali sve veća razlika u brojnosti počela je utjecati na uspješnost *bijelih*. Bijela garda je imala pomoć zapadnih saveznika, ali problem raštrkanosti trupa i ponajviše loša koordinacija napada (vođenje i zapovijedanje) bila je kritična za njih. Problem je jednostavno bio da je vojska *crvenih* bila koncentrirana, dok su *bijeli* kao obruč bili oko pozicija *crvenih*, ali taj obruč vojske jednostavno je bio preslab i neučinkovit. Britansko osvajanje naftnih polja na Kavkazu dalo je malu nadu carskom generalu Antonu Denjkinu, ali francuske su snage imale puno više problema u okršajima na Krimu i u Odesi gdje su ratovale razne vojske.⁵⁶

Ukrajina je bila vrlo problematično područje s jakim anarhističkim pedigreeom, ali i nacionalističkim jedinicama Ukrajinaca. Taj je rat bio veliki udarac za ekonomiju država koje su tek izašle iz Velikog rata. Francuska je potrošila oko sto milijuna, a Britanci oko pedeset milijuna dolara na te vojne ekspedicije i kada rat počinje ići na ruku *crvenih* saveznička pomoć sve više popušta. Također, konačnom porazu *bijelih* pridonio je i Trocki koji je odlično vodio svoje trupe. Velika brojnost *crvenih* bila je također jedan od ključnih čimbenika, jer su s početnog broja od 800 tisuća pripadnika došli do otprilike 3 milijuna.⁵⁷ Rat je stvorio novu državu, Rusku Sovjetsku Federativnu Socijalističku Republiku. Sva moć je bila u rukama komunističke partije s vladajućim tijelom, to jest Centralnim komitetom na čelu s Lenjinom.⁵⁸ Ono što je taj rat značio za sovjetsku Rusiju bilo je svakako još veće siromaštvo, a sveukupne posljedice po stanovništvo nevjerojatno štetne. Od 1914. do 1922. poginulo je oko petnaest milijuna ljudi.⁵⁹ Veliki masakri, pogromi, bolesti i velik broj ljudi koji je napustio Rusko Carstvo bio je katastrofalan početak za novi sistem.

⁵⁶ MacMillan, 106-108.

⁵⁷ Dukovski, 320-322.

⁵⁸ „Russian Civil War“, <https://www.britannica.com/event/Russian-Civil-War>, 2007., 20.8.2018.

⁵⁹ Dukovski i Dukovski, 562.

3.2. Tekovine revolucije, rata i događanja iza kulisa

Mnogo se toga promijenilo u Rusiji nakon velikih revolucija i ratova. Sovjetski Savez je postao država straha i tiranije. Egalitarizam koji se konstantno pokušavao uvesti u svaku poru života u SSSR- u i ovoga je puta doveo do milijuna nedužnih žrtava. Ratni komunizam bio je krvavi način obračuna s neistomišljenicima, iako je kasnije zamijenjen novom ekonomskom politikom i nije se puno razlikovao u onim osnovnim odrednicama. Ono što je isto tako bila posljedica novih politika je i nestajanje proletarijata kao klase, a država se počela dijeliti na dvije klase: seljaštvo i birokraciju partijske države. Moglo bi se postaviti pitanje je li to moglo biti provedeno bolje nego kako je bilo u praksi. Vjerojatno je, ali problem marksizma bio je u tome što je to bio samo filozofski način gledanja ekonomije i svijeta općenito.

Marx i Engels ništa nisu rekli o onoj dnevno operativnoj bazi, zato su Lenjin, Trocki i ostali morali improvizirati, a improvizirali su kako su mogli. Isto tako moramo shvatiti da nije bilo lako početi. Kako u ne-socijalističkom moru stvoriti socijalizam od agrarne države? Što učiniti kada strane ekspedicije žele ugušiti revoluciju? Kako napraviti revoluciju svjetskom, a ne ostaviti je u izolaciji? To su legitimna pitanja na koja oni koji su sprovodili Marxove ideje nisu imali precizan odgovor. Odgovor je zapravo i nemoguć, ali veliki udarac ugledu tih ideja je što se najgori soj ljudi dočepao visokih pozicija. Primjer toga je ČEKA, Izvanredno povjerenstvo za borbu protiv kontrarevolucije i sabotaže, koja nastavlja rad, samo pod drugim imenom i nakon revolucije i građanskog rata.⁶⁰ Samo je ČEKA zaslužna za oko pedeset tisuća žrtava. ČEKA je uzimala ljudima svu imovinu koju su posjedovali, ali ne samo to nego su i veliki broj ljudi poslali u gulage na prisilni rad u nemogućim uvjetima. Teror koji je viđen u sovjetskoj državi nije zabilježen u modernoj povijesti u takvim razmjerima. Ateistički režim, koji se dičio svojom mržnjom prema religijama te nespričan za bilo kakve kompromise, nije shvaćao da je i sam religiozan. Nakon smrti Lenjina, tijelo mu je prebačeno u mauzolej, što je zapravo bilo novo mjesto klanjanja za mase. Sljedbenici su ateisti, a Bog im je na zemlji (npr. Staljin), moral je nebitan, budući da Boga nema u iskonskom smislu, a svijet tek treba biti stvoren sa novim organizatorima, komunistima.

⁶⁰ Dukovski, 249.

Takva se klima stvorila i sve je trebalo nanovo učiniti i sve dosadašnje vrijednosti dobro ispitati.⁶¹ SSSR je trebao biti komunistička meka ili Jeruzalem, ali svjetska revolucija nije uspjela i ideje Trockog su zapravo propale. Fascinantna je činjenica da kada su Lenjin i vodeći ljudi među boljševicima vidjeli da politike koje žele provesti dovode do sve veće bijede, nisu odstupali od svojih politika. Jednostavno su nepokolebljivo vjerovali u komunizam, o čemu je govorio Bertrand Russell nakon razgovora sa Lenjinom 1920. godine.⁶² Karakterizira ga kao nepokolebljivog čovjeka ortodoksnih i radikalnih stajališta. Ogroman fanatizam se javio u revoluciji i nakon nje, Fanatizam koji vjerojatno nikada u povijesti nije bio takvih razmjera.

Problem leži i u tome što je komunizam nastao kao produkt revolucije i temelji se na filozofskom materijalizmu te ga se ne može opovrgnuti, a niti dokazati kao provjereni povijesni sistem. Toliko kontradiktornosti nije izrodio niti jedan rat ili revolucija. Komunisti su pokazivali slike „debeloga kapitalista“ kako sjedi na vreći novaca i prikazivali ga kao opasnost i nekoga tko je neprijatelj, a zapravo su se iživljavali na onoj sirotinji koja nikad nije imala ništa. Ostavština revolucije je duboka, pogotovo u Rusiji. Takav događaj je promijenio Rusiju stvarivši od nje zemlju koja će zaostajati u svim poljima ekonomije za razvijenim državama svijeta, a koja će se pokušavati natjecati s njima u poljima naoružanja i prestiža. SSSR će biti primjer propale politike komunizma. Iako su mnogi intelektualci vidjeli na početku SSSR kao svijetli primjer kako komunizam zapravo funkcionira, nakon samo par godina mogli su se uvjeriti u suprotno. Silna ubojstva i progoni nisu bili dovoljni da se mnogi intelektualci pokolebaju u svojoj vjeri u odličnu državu koja je nastala revolucijom. Intelektualci su većinom podržavali SSSR, misleći pritom na one iz zapadne Europe.

Veliki su upitnici stajali mnogo vremena nad onim što se zapravo događa u SSSR-u i kakvu je to državu stvorila revolucija i rat te uz pomoć koga. Prvo, važno je naznačiti da ljudi koji su odlazili u SSSR da bi uvidjeli o čemu se to radi nisu mogli dokučiti cijelu istinu duboke države, a najčešće su se vraćali s još većim upitnicima nad glavom. Drugo je pitanje samog financiranja revolucije i kasnije mogućnost da se stvori jedan takav sistem. Financiranje revolucije bio je kompleksni proces, ali većinom se temeljio na eksproprijacijama i donacijama. Jedna od najpoznatijih

⁶¹ Mihail Riklin, *Komunizam kao religija*, Fraktura, Zagreb, 2010., 32-35.

⁶² Isto, 89-90.

pljački, i istodobno velika financijska injekcija za partiju, ona je Staljinova u Tbilisiju kada je iz banke oteto dvjesto pedeset tisuća rubalja. Puno novaca su za partiju zarađeni razni magnati. Veliki financijer partije tako je zapravo bio Staljin koji je preko svojeg utjecaja na području Kavkaza donosio veliki novac partiji raznim kanalima.⁶³ Odličan primjer je njegovo zapošljavanje kod Rothschilda u Batumiju ,gdje je iskoristio svoju poziciju za reketarenje te moćne obitelji prijetnjama na štrajkove. Velike naftne zalihe u Bakuu davale su boljševicima veliku šansu za zaradu, pogotovo jer se tamo proizvodila polovica svjetske nafte. Staljin je koristio i razne međuetničke sukobe da bi dobio podršku, primjerice, od bogatih Armenaca ili Židova.⁶⁴ Isto tako u Gruziji su odvjetnici, upravitelji i računovođe smatrali financiranje revolucionarnih partija statusnim simbolom. *Pravda*, poznate novine, financirane su od strane Viktora Tihomirnova, sina kazanskog magnata koji je bio prijatelj s Vječaslavom Molotovom, osnivačem *Pravde*.⁶⁵

Kada se sagleda kako se samo dolazilo do novaca za financiranje onda je jasno kako je kasniji SSSR bio od početka stvaran na lošim temeljima: krađi, atentatima, prljavom novcu i donacijama prevaranata. Revolucija je pokazala da je i u „miru“ beskompromisna te kada je SSSR već jasno postavljen na geopolitičkoj sceni, revolucija je već „pojela svoju djecu“. Staljin se do 1939.g. riješio gotovo svih koji su imali bilo kakve veze s revolucijom i uspostavom SSSR-a. Uključujući Buharina, Trockog, Kamenjeva, Rikova i Zinojeva koji su postajali disidenti ili su likvidirani.⁶⁶ Ljudi koji su bili rukovodeće ličnosti revolucije nestale su kao da nisu imale nikakav utjecaj na stvaranje države. Sustav koji je stvorila revolucija, dopustio je psihopatima kao što je Staljin da rade nevjerojatne strahote, te se s pravom stvorio strah od takvih režima u budućnosti.

⁶³ Montefiore, *Mladi Staljin*, 213-230.

⁶⁴ Isto, 161.

⁶⁵ Isto, 284.

⁶⁶ Carr, 154-160.

ZAKLJUČAK

Velike pouke bi se mogle ili se moraju izvući iz tako kolosalnih događaja kao što je bila Oktobarska revolucija. Vrlo važno je reći da sve ono loše što je proizašlo iz revolucije pokazuje da se etape društveno-gospodarskog razvoja ne mogu preskakati, to jest da mogu, ali uz enormni broj žrtava (pritom ne misleći da svaka kultura ima jedan zadani pravac razvoja). Isto tako veliki problem implementiranja marksističke ideologije u svaku poru društva zanemarujući znanost ili statistiku također je imao katastrofalne posljedice u svakom komunističkom društvu.

Problem koji se javlja u današnjem društvu je da filozofija kojom su se vodili revolucionari iz prošlosti kod nekih dionika današnje političke scene (poglavito u zapadnom svijetu) postaje normalna stvar. Za njih je kao i za njihove „učitelje“ iz prošlosti najvažnija stvar kolektivni identitet, a svijet bojno polje različitih grupa za prevlast, neovisno o tome koje to skupine bile (rasne, etničke, socijalne, spolne, itd.). U ulogama dodijeljenim grupama opasno se poigravaju s običnim čovjekom. Marksistička formula je vrlo jednostavna i zato se lako poistovjetiti s njom. Svijet je podijeljen na tlačitelje i potlačene i u tu formulu se ubace sudionici koji su prikladni, ovisno o društvu. Recimo u američkom društvu, žene su potlačene (po nekim neomarksističkim i progresivnim političarima) od strane bijelih muškaraca, stoga treba staviti kvote u određenim zanimanjima u kojima su muškarci većina (zbog različitih faktora) da bi se izjednačio broj zaposlenih. Takav način brzopletih zaključivanja po kojem neke države počinju modelirati svoja društva strašno je opasan i dovodi do nezamislivih posljedica.

Isto tako vrlo je važno ne ponoviti neke greške koje su radili neki intelektualci u vremenu kada je recimo SSSR tek stasao kao država. Tada je bilo ne rijetko da intelektualci imaju velike simpatije za takve režime. Ljudi poput Alberta Einsteina, Thomasa Manna, Alfreda Doblina, Stefana Zweiga i Romaina Rollanda otvoreno su podržavali sovjetski režim. Iako bi netko mogao reći da su oni oslobođeni odgovornosti za podržavanja zvjerstava koja su se događala u Sovjetskom Savezu, jer možda nisu imali uvid u cijelu situaciju, taj netko bi bio u krivu. Razlog tome je, što se oni nisu mogli braniti neznanjem ili lošom informiranosti, te im to nije mogao biti *carte blanche* za patetično i neodgovorno procjenjivanje vrlo ozbiljnih društveno ekonomskih i povijesnih fenomena. Takvi ljudi su se kitili vrlo pronicljivim razmišljanjem, a svojim indirektnim relativiziranjem žrtava su srozali svoju

„intelektualnost“. Vrlo važna pouka koja se može izvući je ona o naglim prevratima i jakim zahvatima u društvu. Revolucija bi u nekoj slobodnoj interpretaciji mogla biti tako interpretirana. Takve stvari su jedino moguće kod radikalnih struja u društvu. Radikalne ideje kada god bi bile materijalizirane u društvu dovele bi do katastrofalnih posljedica. Radikalne ideje naravno ne mogu biti provedene bez fanatizma, a fanatizam nije nedostajao u Rusiji početkom 20. stoljeća kao što je već i pokazano u ovom tekstu.

Isto tako mnoge povijesne teorije govore o tome da je revolucija dovela do promjena u zapadnim društvima u smislu povećanja prava žena, osmosatnog radnog vremena i sindikalizma. To je vrlo nezahvalno govoriti jer su zapadne zemlje i neovisno o marksizmu donosile politike koje su povećavale prava radnika, dok je recimo u SSSR-u to bilo samo formalno i nije zaživjelo gotovo nikad u onom pravom smislu. Oktobarska revolucija je indirektno stvorila SSSR, državu koja će igrati veliku ulogu u 20. stoljeću i koja će promijeniti potpuno politički krajolik istočne Europe koja će također zbog povijesnih okolnosti postati komunistička. Kao epilog mišljenja sam da je revolucija bila nešto što je bilo neizbježno u takvom rasporedu snaga. Kao najvažniji moment koji je proizveo revoluciju je Prvi svjetski rat koji je gurnuo Rusiju u revoluciju. Kada su vojnici, gladni, puno puta bez naoružanja jurišali na bajunete i sigurnu smrt, riječi „mir, kruh i zemlja“ očito su bili dovoljan povod da stane sve i da se krene u potencijalno bolju budućnost. Nažalost pokazalo se da to nije tako i bijeda je ponovo zavladała. Na kraju sve je završilo u krvi i na kraju 80-ih godina 20. stoljeća urušilo se samo u sebe. To su bila mračna vremena gdje su ljudi ginuli bez imena i prezimena i što god mislili o vremenu u kojem živimo ne smijemo to smetnuti s uma.

LITERATURA

1. Carr, Edward Hallet, *Ruska Revolucija: Od Lenjina do Staljina 1917. – 1929.*, Globus, Zagreb, 1984.
2. Dukovski, Darko, *Ozrcaljena povijest*, Knjižara Ljevak, Zagreb, 2012.
3. Dukovski, Darko i Vedran, *Vojna Povijest od Napoleona do suvremenih vojnih sustava*, Istarski ogranak DHK, Pula, 2014.
4. Faulkner, Neil, *Povijest Oktobarske revolucije*, Fraktura, Zaprešić, 2017.
5. Kardum, Livia, *Suton stare Europe*, Godlen marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
6. MacMillan, Margareth, *Mirotvorci, šest mjeseci koji su promijenili svijet*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2008.
7. Mak, Geert, *U Europi. Putovanje kroz dvadeseto stoljeće*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2010.
8. Mandel, David, „On the October Revolution: Its Necessity and Meaning“, *Revolutionary Centennial*, 23.
9. Mezhuev, Vadim M., „The Russian Revolution in the Contemporary Context“, *Russian studies in Philosophy*, vol. 55, 3 - 4, 2017.
10. Miliband, Ralph, „Lenjinova država i revolucija“, *Politička misao: Časopis za politologiju*, Vol. 7., No. 2., lipanj 1970.
11. Montefiore, Simon Sebag, *Mladi Staljin*, Profil, Zagreb, 2010.
12. Montefiore, Simon Sebag, „Good Night, Sweet Romanov“, *T&C 16.3, Case History*, 2016.
13. Riklin, Mihail, *Komunizam kao religija*, Fraktura, Zagreb, 2010.
14. Service, Robert, *Povijest Suvremene Rusije*, Sandorf, Zagreb, 2014.
15. Stepanov, V. L., „The Russian Army in 1917: The Officer Corps and High Command Face Revolution“, *Russian Studies in History*, vol. 56, no. 3, 2017.
16. Trocki, Lav, *Permanentna revolucija*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1972.

INTERNETSKI IZVORI

1. Encyclopaedia Britannica, *Battle of Tsushima*,
<https://www.britannica.com/event/Battle-of-Tsushima>

2. John Simkin, "Father Georgi Gapon", <http://spartacus-educational.com/RUSgapon.htm>
3. Figes Orlando, „From Tsar to U.S.S.R.: Russia's Chaotic Year of Revolution“, National Geographic, <https://www.nationalgeographic.com/archaeology-and-history/magazine/2017/09-10/russian-revolution-history-lenin/>
4. Nečajev Sergej, Katekizam revolucionara, Anarhistička biblioteka, <https://anarhisticka-biblioteka.net/library/sergej-necajev-katehizam-revolucionara>, 2012.
5. Russian Civil War, The Editors of Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/event/Russian-Civil-War>, 2007.
6. Smele Jonathan, *War and revolution in Russia 1914. – 1921.* http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwone/eastern_front_01.shtml, 2011.

SAŽETAK

Oktobarska revolucija 1917. je jedan od ključnih događaja Ruske povijesti. Sa Oktobarskom revolucijom završava poglavlje Ruskog carstva i kraljevske obitelji Romanov kao vladajuće dinastije, te počinje povijest Sovjetske Rusije i SSSR-a. Prije revolucija iz 1917., značajna je bila ona iz 1905. kojom je car bio prisiljen na ustupke u smislu većih prava za manjine, sazivanja Dume, demokratizacije društva i slabljenja carskih ovlasti. Društvenu koheziju i stanje u državi koje se poboljšalo nakon događaja iz 1905. poremetit će ratna zbivanja, to jest Prvi svjetski rat u kojeg će Rusko Carstvo biti uključeno na strani Antante. Rusko Carstvo će izgubiti veliki broj ljudi u ratu, a to će biti jedan od okidača za novu revoluciju. Nestašica i glad potaknut će građane Petrograda na prosvjede koji će se pretvoriti u Veljačku revoluciju i nakon koje će car abdicirati, a stvoriti će se Privremena vlada pod vodstvom liberalno demokratske partije. Nesposobnost vlade i upornost lijevih struja da država izađe iz rata i provede velike reforme dovest će do novih pobuna. Pod vodstvom Vladimira Lenjina i Lava Trockog započet će Oktobarska revolucija koja će ukinuti Privremenu vladu i stvoriti novo državno uređenje pod vodstvom boljševika. Naposljetku stvorit će se Savez sovjetskih socijalističkih republika, država koja će kroz cijelo 20. stoljeće igrati ulogu svjetske supersile.

Ključne riječi: Lenjin, revolucija, Rusko Carstvo, boljševici, Prvi svjetski rat

ABSTRACT

October revolution: Causes, course and consequences

The October Revolution of 1917 is one of the key events of Russian history. It completes the chapter of the Russian Empire and the Romanov royal family as the ruling dynasty, and thus begins the history of Soviet Russia and the USSR. Prior to the Revolution of 1917, very significant was revolution in 1905, which forced the emperor to make concessions in the sense of greater rights for minorities, summoning Duma, democratizing the society, and weakening emperor powers. The social cohesion and the state of the country that improved after the 1905 events, will be disrupted by the war, that is, the First World War, in which the Russian Empire will be included on the side of Triple Entente. The Russian Empire will lose a large number of people in the war, which will be one of the triggering factors for the new revolution. Poverty and hunger will encourage citizens of Petrograd to protest, and that, will turn into the February Revolution, after which the emperor will abdicate, and the Provisional Government will be formed under the leadership of the Liberal Democratic Party. The government's inability and persistence of left-wing currents to stop the country from participating in the war and carry out major reforms, will lead to new rebellions. Under the leadership of Vladimir Lenin and Leon Trotsky, the October Revolution will begin, and it will abolish the Provisional Government and create a new state government under the leadership of the Bolsheviks. Ultimately, the Union of Soviet Socialist Republics will be formed, a country that will play the role of the world superpower throughout the 20th century.

Keywords: Lenin, Revolution, Russian Empire, Bolsheviks, First World War